

“Es visu atceros tik skaidri, it kā tas būtu noticis vakar. Tas ir mans stāsts...” Atis Lejiņš

INESE RAUBIŠĶE

Atmiņas esot vissubjektīvākais vēstures avots, un zinātniskos pētījumos tās varot izmantot tikai kā paligmateriālu. Tomēr tajā pašā laikā atmiņas tiek novērtētas kā nozīmīgas, jo sekmē dzīvāk uztvert vēsturiskos procesus un var noderēt par fonu, palīdzot rekonstruēt laikmeta noskaņojumu, laikmeta raksturu... bet, pats galvenais, raksturo pašu autoru.

2016. gada beigās *Greensborough Historical Society* (Austrālijā) savā interneta lapā angļu valodā publicēja aizkustinošu, pārdomas raisošu atmiņu stāstījumu “*Remembering my grandparents: a hot Australian summer*”, kas pērn, jau latviešu valodā pārtulkots, ar virsrakstu “Atceroties vecvecākus” parādījās rakstu krājumā kultūrai un brīvai domai *Jaunā Gaita* (nr. 291). Atmiņu stāstījuma autors – **Atis Lejiņš** – Latvijas politiķis, bijušais Latvijas Ārpolitikas institūta direktors, šobrīd 12. Saeimas deputāts.

Ati, savā atmiņu stāstījumā rakstāt: Dzīvē pienāk laiks, kad kļūst interesanti atskatīties pagātnē, gandrīz tikpat aizraujoši, kā jaunībā bija gaidīt katru jaunu dienu un brīnumus, ko tā nesīs. Jūsu dzīvē ir pienācis šis laiks?

...šos vārdus gan biju piemirsis. Bet, iespējams, tas ir noticis... (smejas). Taču attiecībā uz stāstu “Atceroties vecvecākus” – es nezinu, kā tas gadījās, bet man pienāca ziņa, ka kāds literārais žurnāls Austrālijā izsludinājis literāro darbu konkursu. Nodomāju – varbūt viņus ieinteresēs viena latvieša atmiņas par piedzīvoto Austrālijā vairāk nekā pirms pusgadsimta, un aizsūtīju savu darbu. Diemžēl konkursā panākumus neguvu, jo nolikumā (un to nu es biju palaidis garām) stāstiem bija jābūt izdomātiem. Bet es varu rakstīt tikai to, kas īstā dzīvē noticis – dzīve ir pietiekami interesanta. Taču pēc laika man pienāca vēstule, ka Grinsboro darbojas vēstures biedrība, kur kopā sanākuši cilvēki, lai pētītu pagātnes notikumus, un nevis akadēmiski, bet pamatojoties uz atmiņām. Manā Grinsboro! Pilsētiņā, kur esmu dzīvojis desmit gadus! Tā nu stāsts tika aizsūtīts viņiem. O, kāda bija ažiotaža! Atmiņas nopublicēja, mani iecēla par biedrības goda biedru (nu, man ir jauns postenis!)... savukārt, es šo stāstu ieliku arī savā mājaslapā. Bija ļoti interesantas atsauksmes no latviešiem Austrālijā un Amerikā. Pienāca vēstules, negaidīti pieteicās cilvēki, ar kuriem Grinsboro līdzās bijām dzīvojuši un kopā mācījušies skolā. Arī mans brālis Aivars un māsa Aija ir sajūsmā par šīm atmiņām. Atmiņu stāsts bija rakstīts angļiski, un tad “Jaunā Gaita” paši no savas rokas to pārtulkoja un nopublicēja. Man par to pavēstīja kollēga Janīna Kursīte-Pakule: Re, kur tavs raksts!

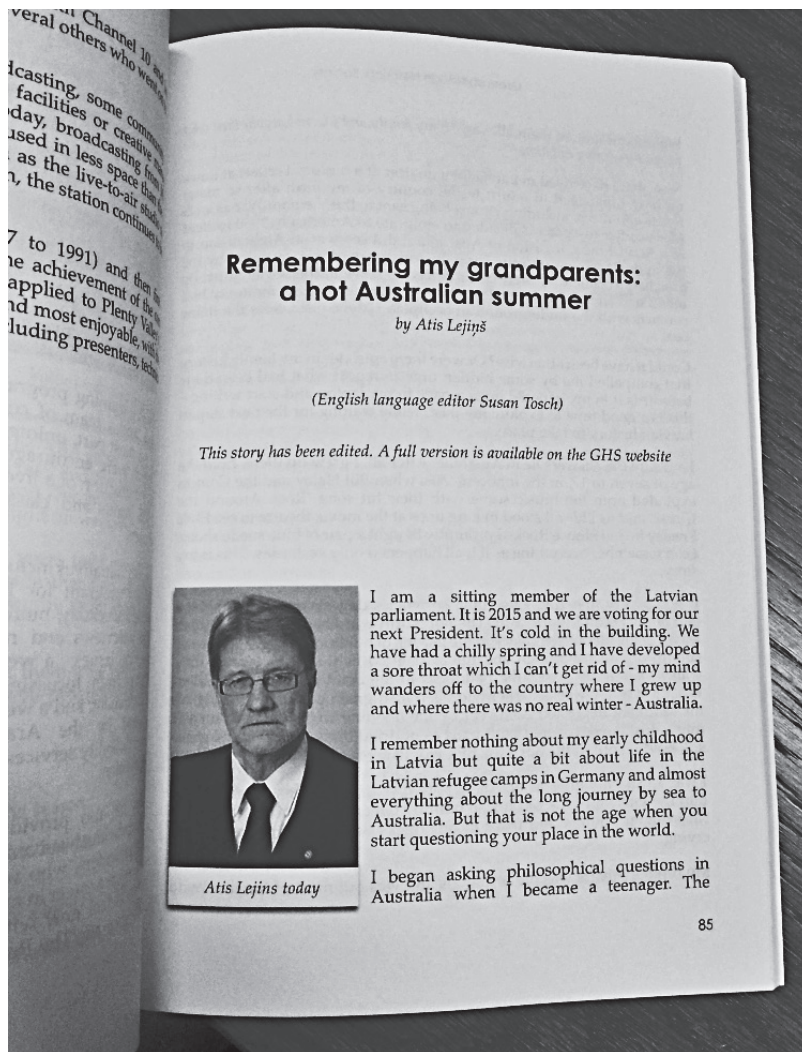
Tas, ka šis mans darbs tika publicēts latviski – man tas ir ļoti svarīgi. Kāda jēga, ja nav latviski, vai ne?

Pārsteidzoši, cik spilgtas ir jūsu bērnības atmiņas. Lai gan neatceraties savu agro bērnību Latvijā, un tas ir saprotams, jo ģimene izbrauca ar pēdējo vilcienu no Rīgas uz Berlīni 1944. gada rudenī, kad jums bija tikai divi gadi, bet atceraties daudz par dzīvi latviešu bēgļu nometnēs Vācijā... un garo ceļojumu ar vilcienu no Falingbosteles, angļu zonā, cauri visai Vācijai uz Itāliju, un tad jau ar kuģi uz Melburnu...

Ir vēl viena lieta no Vācijas, kuŗu atceros, bet atmiņu stāstā tās nav – bailes. Es nezinu, vai

Uz šo jautājumu jūs vēlāk jau centāties atbildi rast Amerikā?

Maniem vecākiem bija bail no Sarkanās Ķīnas invāzijas Austrālijā. 1960. gadā kā Viņas Majestātes Lielbritānijas karalienes pavalstnieki mēs izceļojām uz ASV. Tēvs uzreiz dabūja skolotāja darbu, mamma aizgāja strādāt grāmatu veikalā, es Kalifornijas universitātē studēju vēsturi, jo gribēju dabūt šīs atbildes – kāpēc Latvija ir okupēta? Kāpēc es atrodos trimdā? Gribēju uzzināt – kā tas viss notika? Ieguvu maģistra gradu Modernajā Eiropas vēsturē.

karš jau bija beidzies, taču lidmašīnas lidoja pāri mūsu mājvietai – mēs visi sastingām, kad tētis gāja pie aizklātā loga un pa mazu spraudziņu gar tumšo aizkaru tās vēroja... Instinktīvi jutām briesmas un uzreiz kļuvām klusi un skatījāmies uz tēvu... Šodien, to atceroties, man nāk prātā dzīvnieki Afrikā – tiklīdz jūt briesmas – visi kļūst klusi.

Bet dzīve Austrālijā – tie bija brīnišķīgi gadi! Vai, dieniņ, es jūtos tik laimīgs, ka varēju tur uzaugt! Kad atbraucām, sākumā gan dabūjām kā pajumti tikai vienu istabu (pieciem cilvēkiem). Tētis uzreiz gāja strādāt, jo tolaik Austrālijā vajadzēja darbspēku – ekonomika auga rūkdama. Mamma par mums visiem rūpējās mājās. Pēc laika pārcēlāmies uz Grinsboro, kur tēvs dabūja grāmatveža darbu, bet kad saņēma pilsonību, drīkstēja jau strādāt skolā. Mūsu ģimene sāka dzīvot plašākā mājā. Austrālijā kā padzītņi sāku apcerēt filozofiska rakstura jautājumus, no kuriem galvenais bija: “Ja es un mana ģimene esam latvieši, tad kāpēc mēs nedzīvojam Latvijā?”

Atbildes ieguvāt, bet priekšā vēl bija ilga ceļš atpakaļ uz Latviju, gan aktīvi darbojoties politikā, gan rakstot grāmatas... Kas Atis Lejiņš savā dzīvē ir bijis vairāk – vēsturnieks, rakstnieks, žurnālists vai politiķis?

Vēsturnieks? Nav bijis laika neko īsti pētīt, jo biju revolucionārs – nepārtraukti biju uz bariķādēm. 1968. gadā vadīju opozīcijas frakciju Pirmajā Vispasaules jaunatnes kongresā Berlīnē. Apbraukāju Eiropu ar “ikšķi”. Nonācu Stokholmā – iepazīnos ar Bruno Kalniņu un Ulđi Ģermani. Iestājos LSDSP. Kad septiņdesmitajos gados kā “Kultūras sakaru” viesis aizbraucu uz Rīgu un atgriezoties uzrakstīju “Gorkija iela 11a” (1976) – vienīgo trimdas grāmatu, kuŗā atmaskota VDK, man aizliedza turpmāk iebraukt Latvijā. (Starp citu, sākotnēji grāmatu turpinājumus publicēja laikraksts “Laiks” Amerikā.) Dzimteni varēju apmeklēt tikai 1988. gadā kā Zviedrijas Ārpolitikas institūta žurnālists. Divas reizes esmu bijis Afganistānā, kur meklēju kara gūstekņus no Baltijas, kuŗus piespieda dienēt Padomju Armijā un kuŗi

bija nonākuši mudžahedinu gūstā. Karš Afganistānā – tur katra pavadītā diena tik spilgti palikusi atmiņā, ka nevarēs mūžam aizmirst. Pēc tam tapa grāmata “15 dienas pie partizāniem”. Vairākās grāmatās apkopotas arī manas publikācijas trimdas izdevumos, tāpat arī zinātniskie raksti. Žurnālists? Drīzāk jau esmu bijis “brīvais strēlnieks” žurnālistikā.

Protams, ka esmu politiķis. 1989. gadā nodibinājām Latvijas Tautas frontes (LTF) Zviedrijas nodaļu, kuŗu vadīju līdz 1991. gadam. Tad sekoja vēlēšanas jau Rīgā, un es tiku ievēlēts LTF domē. 1992. gadā tika nodibināts Latvijas Ārpolitikas institūts ar mērķi veikt stratēģiskus pētījumus, kas neļautu Latvijai jēlkad atgriezties 1939. gada situācijā. 2009. gadā beidzu tajā darbu kā direktors, tagad esmu goda direktors. Mans pašreizējais darbs ir Saeimā.

Vai ir vēl kādreiz nācies apmeklēt Grinsboro?

Jā, astoņdesmitajos gados pirms došanās uz Afganistānu, ceļā no Kalifornijas aizbraucu uz Austrāliju... apbraukāju latviešu pilsētas, kultūras centrus, stāstīju par Baltijas Miera un brīvības kuģa braucieni gar Baltijas krastu. Un tad es apciemoju arī savu veco pilsētiņu – dzīvojamā māja bija nodedusi, tās vietā bija izveidots parks. Sameklēju arī skolu, kas arī vairs nestrādāja, jo bija pārveidota par mākslas centru. Grinsboro ir izaugusi, vismaz reizes desmit pieaudzis tās iedzīvotāju skaits...

Kā jūsu bērni novērtē ģimenes stāstu “Atceroties vecvecākus”?

Protams, stāsts ir izlasīts un daudz no tā jau iepriekš no manis arī dzirdēts)... manuprāt, lielā interese būs mazbērniem, kad viņi sāks interesēties par savām saknēm.

Vai nākamais atmiņu stāsts varētu būt par dzīvi Amerikā? Iespējams, stimulē jau ir.

Visas Latvijā iznākušās grāmatas varat iegādāties pie LIELĀKĀ grāmatu tirgotāja

“LATVIJAS GRĀMATA”

SIA “L. Grāmata”
Rīga, Elijas iela 17, LV-1050
Tāl. +371 67223294
Tālrunis +371 67227248
E-pasts: lgramata@lgramata.lv

RAKSTIET, ZVANIET, UN GRĀMATAS JUMS PIESŪTĪS PA PASTU